

Вієвська Муза

кандидат педагогічних наук, доцент

кафедри педагогіки і психології

Криворізького економічного інституту

Державного вищого навчального закладу

«Київський національний економічний університет

імені Вадима Гетьмана»

ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ СУЧАСНОСТІ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ УПРАВЛІНЦІВ

У статті розглядаються сучасні педагогічні технології у професійній підготовці менеджерів. Педагогічні технології визначаються як технології навчання, що становлять собою діяльність викладача і студентів, результатом якої є засвоєння студентами певних знань, умінь і навичок, розвиток їхніх пізнавальних здібностей, оволодіння досвідом професійної і творчої діяльності, розкриваються аспекти формування соціальної відповідальності у майбутніх менеджерів.

Ключові слова: *педагогічні технології, підготовка менеджерів, формування соціальної відповідальності у майбутніх управлінців.*

В статье рассматривается современная педагогическая технология в профессиональной подготовке менеджеров. Педагогическая технология характеризуется как технология учебы, которая является деятельностью преподавателя и студентов, результатом которой является усвоение студентами определенных знаний, умений и навыков, развитие их познавательных способностей, получения опыта профессиональной и творческой деятельности, раскрываются аспекты формирования социальной ответственности у будущих менеджеров.

Ключевые слова: *педагогические технологии, подготовка менеджеров, формирование социальной ответственности у будущих менеджеров.*

The article deals with modern pedagogical technologies in manager training. Pedagogical technologies are defined as technologies of training that represent both activity of the teacher and students' activity. As a result of such an activity students obtain knowledge, skills and habits, develop their cognitive abilities and acquire the experience of professional and creative activities, also the certain aspects of research of social responsibility forming are introduced for future managers in professional training.

Key words: *pedagogical technologies, manager training, forming of social responsibility are introduced for future managers in professional training.*

Постановка проблеми щодо використання педагогічних технологій у фаховій підготовці майбутніх менеджерів у вищих економічних навчальних закладах актуалізується потребою забезпечення якості надання освітніх послуг. Ми виходили з наступних положень:

- Педагогічні технології визначаються нами як система найбільш раціональних способів досягнення педагогічної мети, наукова організація навчально-виховного процесу, що визначає найбільш раціональні й ефективні способи досягнення кінцевих освітньо-культурних цілей.

- Сучасна педагогічна технологія являє собою синтез досягнень педагогічної науки і практики, поєднання традиційних елементів минулого досвіду і того, що породжено суспільним і технологічним прогресом, і перш за все, гуманізацією, демократизацією суспільства і технологічною революцією.

- Педагогічна технологія має задовольнити деяким основним методологічним вимогам, критеріям технологічності.

- Викладачеві необхідно орієнтуватися у широкому спектрі сучасних інноваційних технологій, бути педагогічно грамотним. Для цього потрібно розумітися на методичних аспектах технологізації навчального процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволяє констатувати, що проблема використання педагогічних технологій була предметом дослідження багатьох науковців: П. Я. Гальперіна, Н. Ф. Тализіної, В. П. Беспалько, М. В. Кларіна та інших. Серед останніх досліджень потребують уваги праці С. С. Кашлева, А. М. Коломійця, Л. В. Кондрашової, Л. П. Крившенко, М. М. Левшина, Л. А. Марцевої, О. І. Пометун, І. І. Осадченко, О. А. Комар, С. А. Сисоєвої та інших. Незважаючи на певну кількість досліджень, проблема використання педагогічних технологій у практиці фахової підготовки менеджерів не одержала належного теоретичного обґрунтування, викладачі економічних вишів не мають педагогічної освіти, розуміння методичних аспектів технологізації навчального процесу потребує удосконалення.

Формулювання цілей статті пов'язано із розкриттям сутності поняття «педагогічні технології» та висвітленням досвіду використання педагогічних

технологій у підготовці соціально відповідальних менеджерів у вищому економічному навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу у статті починається з розкриття змісту поняття «технологія», буквально значення якого «вчення про майстерність». Поняття «педагогічна технологія» відоме з 20-х років ХХ ст., зустрічається у працях А. Ухтомського, С. Швацького, В. Бехтерева, І. Павлова і визначається: як сукупність прийомів і засобів, спрямованих на чітку й ефективну організацію навчальних занять; як уміння оперувати навчальним і лабораторним обладнанням, використовувати наочні посібники.

З розвитком навчальної техніки і комп'ютеризації навчання «технології навчання» і «педагогічні технології» стали ототожнюватись із системою засобів, методів організації і управління навчально-виховним процесом. На кінець 70-х – початок 80-х років відокремились два складники педагогічної технології: використання системного знання для вирішення практичних задач і використання в навчальному процесі технологічних засобів. На відміну від поняття «технології в освіті», що відповідало поняттю «технологічні засоби навчання» під педагогічною технологією почали розуміти сукупність засобів і методів педагогічного процесу. Найбільш цілісним є підхід до визначення поняття «педагогічні технології» у Т. Назарової. Як стверджує автор, воно розвивалося адекватно до розвитку педагогічної науки, трансформувалось у нові поняття: освітні технології, педагогічні технології, технології навчання. Зупинимось на відмінностях понять «педагогічні технології» та «технології навчання».

Навчальна технологія – поняття близьке, але не тотожне поняттю педагогічна технологія. Воно відбиває шлях освоєння конкретного навчального матеріалу (поняття) в межах відповідного навчального предмета, теми, питання. Наприклад, предметне навчання, ігрова технологія, технологія проблемного навчання (на рівні методу), інформаційні технології використання опорних схем, конспектів, класичне лекційне навчання, навчання за допомогою аудіовізуальних технічних засобів чи книжки, система «консультант», система «репетитор» (індивідуальне), дистанційне навчання, комп'ютерне навчання та ін.

Поняття педагогічна техніка пов'язане з поняттями навчальна (виховна) технологія, педагогічна технологія, освітня технологія.

Змістовий взаємозв'язок розглянутих понять знаходиться у такій ієрархічній залежності: освітня технологія, педагогічні технології, технології навчання (виховання, управління), педагогічна техніка. Під педагогічною

технологією, насамперед, розуміється система найбільш раціональних способів досягнення педагогічної мети, наукова організація навчально-виховного процесу, що визначає найбільш раціональні й ефективні способи досягнення кінцевих освітньо-культурних цілей. Педагогічна технологія повинна задовольнити деякі основні методологічні вимоги, критерії технологічності: концептуальність (опора на певну концепцію, що містить філософські, психологічні, дидактичні і соціально-педагогічні обґрунтування освітніх цілей); системність (педагогічна технологія повинна мати всі ознаки системи); логічність (процес, взаємозв'язок усіх його частин, цілісність); керованість (можливість планування, проектування процесу навчання, поетапної діагностики, варіювання засобами і методами з метою корекції результатів); ефективність (оптимальність витрат, гарантованість досягнення результату-певного стандарту навчання); відтворюваність (можливість застосування в інших однотипних умовах, іншими суб'єктами); єдність змістової і процесуальної частини, їх взаємообумовленість. Будь-яка сучасна педагогічна технологія являє собою синтез досягнень педагогічної науки і практики, поєднання традиційних елементів минулого досвіду і того, що породжено суспільним і технічним прогресом, і перш за все, гуманізацією, демократизацією суспільства і технологічною революцією.

Джерелами і складовими частинами нових педагогічних технологій є: суспільні, педагогічні, психологічні науки; сучасний передовий педагогічний досвід; історичний вітчизняний і зарубіжний досвід (надбання попередніх поколінь); народна педагогіка. У сучасній педагогічній теорії і практиці існує багато варіантів педагогічних технологій.

Найбільш глибоко і різнобічно до їх класифікації, на нашу думку, підійшов Г. К. Селевко, який дав класифікацію за суттєвими та інструментально значимими властивостями: цільова орієнтація, організація навчання, особливості змісту освіти, орієнтація на особистісні структури: оволодіння знаннями, уміннями, навичками, систему розумових дій, систему естетично-моральну, самокеруючих механізмів, дієво-практичну). Кожна педагогічна технологія має свої процесуальні характеристики (мотиваційна, управлінська), а також програмно-методичне забезпечення (навчальні плани, програми, методичні посібники, дидактичні матеріали, наочні технічні засоби навчання). Особливості педагогічної технології зумовлюються відмінностями дидактичного процесу: направленістю дидактичного процесу на оволодіння змістом освіти, виховання, формування та розвиток особистості; його змістом, який полягає у взаємодії суб'єктів педагогічного процесу у різних системах організації навчання; умовами організації дидактичного процесу на всіх рівнях, у різних типах навчальних закладів; системою та послідовністю

виконання дій суб'єктами навчальної діяльності.

Враховуючи означені особливості, ми вважаємо за доцільне відокремити теоретичний та практично-інструментальний підходи до дослідження педагогічної технології. Теоретичний підхід дозволяє визначити педагогічну технологію як певну галузь знань про процес навчання як складову педагогічної науки. У такому розумінні цей термін використовується із 60-х років. З'явилися технології проблемного, програмованого навчання, пізніше – модульного навчання. Вони існують і розробляються у межах відповідних концепцій. Практично-інструментальний підхід дає можливість розглядати педагогічну технологію як характеристику певного зразка (моделі) процесу навчання. Даний підхід пов'язаний із узагальненням педагогічного досвіду викладачів, вчителів і відображає систему конкретних педагогічних прийомів втілення шляхів оволодіння змістом освіти. З цієї точки зору цікавим є досвід педагогічної діяльності Амонашвілі, Волкова, Лисенкової, Шаталова та інших. Останнім часом переважним стає інтегративний підхід до визначення педагогічної технології.

Так, наприклад, Н. Ф. Талізін називає педагогічну технологію проміжною наукою. Між науками, які вивчають навчальний процес (фізіологією, логікою, соціологією, педагогікою, психологією та ін.) та практикою педагогічної діяльності має стояти спеціальна наука, що виводить методичні принципи навчання, розробляє дидактичні методи і прийоми, навчальні методики, визначає послідовність їх впровадження і використання. Цей підхід віддзеркалюється і в документах Комісії Карнегі з вищої освіти при ЮНЕСКО (1972 р.), в яких пропонується розглядати педагогічну технологію як інтеграцію нових дидактичних та технологічних засобів, традиційних процедур, розширення учбового простору, теорії навчання і діяльності. У визначенні основних теоретичних положень педагогічної технології слід виходити із досягнень дидактичної теорії та практики, їх поєднання із психологічною та іншою науками.

По-перше, педагогічна технологія розвивається з урахуванням загальнодидактичних положень щодо змісту освіти, сутності дидактичного процесу як взаємодії викладання та учіння, принципів навчання та його організаційних рівнів т.ін. Саме на основі означених положень розробляється педагогічна технологія.

По-друге, визначення основних положень, а також і методів, умов їх впровадження зумовлюються психологічними особливостями навчальної діяльності, віковими відмінностями.

По-третє, педагогічна технологія має забезпечити перехід теоретичних загальнодидактичних, психологічних знань у відповідний інструментарій для структурування навчального процесу. Тому можна відокремити функції педагогічної технології. Педагогічна технологія містить описання реального процесу навчання, тобто виконує описову функцію.

Наступна функція – пояснювально-методична, яка передбачає визначення оптимальних комбінацій різних компонентів навчального процесу, елементів методів навчання. І третя функція – проектувальна, що забезпечує аналіз можливостей організації навчального процесу з урахуванням конкретних умов.

Таким чином, педагогічна технологія як інтеграція теоретичних знань і практичної діяльності базується на загальнодидактичних, психологічних положеннях, що відображають розвиток сучасної психолого-педагогічної науки. Володіння педагогічною технологією передбачає відокремлення та дослідження її елементів. Вони відтворюють, з одного боку, основні опрацювання, засвоєння певних технологій. З іншого боку, основні елементи педагогічної технології відображають алгоритм діяльності викладача по втіленню, використанню конкретної педагогічної технології.

Розглянемо систему основних елементів педагогічної технології. Перш за все, педагогічна технологія ґрунтується на теоретичних положеннях, які є наслідком педагогічного аналізу певних теорій та концепцій загально-філософського, психолого-педагогічного та дидактичного спрямування. Вихідні теоретичні положення зумовлюють характер організації навчального процесу на всіх його рівнях. Тому наступним елементом педагогічної технології має бути такий як організація способу управління діяльністю тих, хто навчається. Спосіб управління залежить від систематизації та упорядкування спільної діяльності викладача та студентів, характеру керування, що може проявляється у централізації дидактичних впливів в межах процесу викладання, а також у передачі деяких функцій керування іншій стороні – учінню, і навіть, самоучінню. В управління діяльністю може включатися і машинна керуюча система як, наприклад, в технології машинного програмованого навчання або в технології комп'ютерного навчання.

Педагогічна технологія визначає і спосіб включення студентів в учбову діяльність. Тому ми визначаємо це явище як самостійний елемент педагогічної технології. У даному випадку студенти можуть сприйматися викладачем щонайменше в трьох основних позиціях: тільки як об'єкти дидактичного впливу (при суто інформативному навчанні), як об'єкти та суб'єкти

навчальної діяльності (при використанні активного навчання), як повноправні суб'єкти навчального процесу (за умов проблемного навчання, організації дослідницької діяльності і т.ін.).

Спосіб включення тих, хто навчається в діяльність зумовлює так зване «поле самостійності», яке ми пропонуємо розглядати як елемент педагогічної технології. Під «полем самостійності» розуміють ступінь відхилення від нормативного способу розв'язання завдань, при якому допомога студентові з боку викладача не надається. Зрозуміло, що «поле самостійності» буде різним в залежності від змісту та направленості педагогічної технології. І ще один момент – система навчальних впливів, тобто завдань, методичних вказівок, дидактичних підказок і т.ін. Навчальний вплив, або система навчальних впливів, є засобом управління навчальною діяльністю. У них реалізуються теоретичні уявлення викладача про процес навчання. Всі навчальні впливи можна поділити на певні групи за конкретними ознаками: 1) за відображенням аспектів навчальної діяльності: основні впливи, які стосуються всіх аспектів навчальної діяльності; допоміжні впливи, що відображають окремі аспекти навчальної діяльності (мотиваційного, операційного і т.ін.). 2) за формою здійснення: явні, відкриті впливи; неявні, приховані впливи. 3) за змістом: учбова задача; вказівки, підказки; запитання. Учбова задача – це установка (зовнішня або внутрішня), спрямована на досягнення загальної навчальної мети.

Таким чином, розв'язання учбової задачі не може розглядатися як мета діяльності, а тільки як засіб досягнення мети. Зв'язок між учбовою задачею і учбовими цілями має складний характер. З одного боку, для досягнення певної навіть найближчої учбової цілі потрібно розв'язати не одну, а декілька задач, з іншого боку – розв'язання кожної учбової задачі сприяє досягненню багатьох цілей учбової діяльності, як найближчих, так і віддалених і засвоєнню певного способу дії, і розвиткові пам'яті, уваги, мислення, здібностей. З цього приводу начальними впливами можна вважати викладення нового матеріалу; моделюючі задачі, репродуктивні задачі, творчі і т.ін.

Вказівка – це педагогічний вплив, який здійснюється при можливості виникнення або при виникненні утруднень у розв'язанні учбових задач. Запитання визначаються по-різному. Їм позначають складову частину умови задачі, її вимоги, вузлові моменти матеріалу, який визначається (запитання для повторення), логічну форму задачі тощо. Запитувальна форма не може бути достатньою підставою для віднесення завдання до питань, тому що вона може використовуватися і для постановки задач. У той же час до запитань можуть відноситися і завдання, які виражені у спонукальних реченнях. Основними функціями запитання є діагностична і навчаюча. Мова йде, як

правило, про співвідношення цих функцій. Діагностична функція забезпечує зворотній зв'язок. Таким чином, учбові завдання, вказівки, питання утворюють систему навчальних впливів як самостійного елементу педагогічної технології. У практику вищої економічної школи активно впроваджуються сучасні педагогічні технології. Досвід їх впровадження відзеркалено у підручнику «Менеджмент вищої економічної освіти», де саме четвертий розділ розкриває технологічне забезпечення формування фахової компетентності студентів вищих економічних навчальних закладів. Наведені приклади використання означених технологій при викладанні різних курсів, у тому числі що є складовою психолого-педагогічної підготовки майбутніх управлінців. Формуючи соціально відповідального менеджера, ми зосередили увагу на певних питаннях.

Так, у курсі «Психологія і педагогіка для менеджерів» п'ята тема «Індивідуально-психічні властивості особистості» передбачає розгляд питання: соціальна відповідальність як системоутворююча риса управлінця. Наступна тема курсу: «Види діяльності та їх характеристика» включає питання соціальної відповідальності у системі управлінської діяльності, а тема «Організація діяльності груп та управління» включає питання соціальної відповідальності діяльності менеджера. Психолого-педагогічна підготовка менеджера включає декілька дисциплін: «Університетська освіта» «Психологія і педагогіка», «Психологія діяльності та навчальний менеджмент» та інші. Викладачі використовують наступні педагогічні технології: технології колективної взаємодії; різнорівневого, адаптивного та програмованого навчання, комп'ютерного навчання з використанням електронного ресурсу «MOODL». Результати їх впровадження будуть висвітлені нами під час роботи на конференції «Технологічний підхід у підготовці майбутніх учителів».

Таким чином, наш досвід використання педагогічних технологій у фаховій підготовці майбутніх менеджерів дозволяє готувати компетентних фахівців через засвоєння студентами певних знань, умінь і навичок, розвиток їхніх пізнавальних здібностей, оволодіння досвідом професійної і творчої діяльності. Оскільки викладачі економічного вузу мають орієнтуватися у широкому спектрі сучасних інноваційних технологій, потрібна цілеспрямована робота викладачів кафедри педагогіки і психології у підвищенні їх педагогічної грамотності. З'ясування типових ускладнень, бар'єрів що відчують та з якими стикаються викладачі вищої економічної школи із впровадження педагогічних технологій дозволить удосконалити навчально-виховний процес у вузі та підвищити якість фахової підготовки управлінців. Подальшу свою роботу ми бачимо в систематизації отриманих

даних та підготовці навчально-методичного посібника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Вієвська М. Г. Менеджмент вищої економічної освіти / М. Г. Вієвська, Л. І. Красовська, Н. Л. Шкіря. – К. : Магнолія плюс; Львів : Новий світ-2000, 2011. – 360 с.